

Alles wat wij zijn

Alle eeuwen door hebben mensen zich afgevraagd wie God is. Er is de geest boven de wateren van Genesis 1, waarmee we deze diensten begonnen zijn. Er is de god die door mensen werkt. Er is een god van bevrijding die weet dat niets nog af is en maar mensenwerk. Maar altijd is er ook het bewustzijn geweest dat we God niet kunnen kennen. Dat er alleen maar een verholde en verborgen God is, die nog tevoorschijn komen moet. Mensen hebben iets daarvan altijd weer geprobeerd te verwoorden. Zoals Psalm 8 doet, door de grootsheid van de schepping te bezingen, waarin de mens maar zo klein is. In de middeleeuwen, waar mensen zich zo verwonderden over Gods verborgen grootheid achter alles wat ons bekend is, dat zij zich universaal tussenwezens en tussenwerelden voorstelden (zoals bijvoorbeeld Dionysius), waar de Eeuwige zich uitdrukt in werelden van engelen, maar ook in kleur en zintuiglijkheid zich vanuit de hoogte naar de aarde begeeft. In alle mogelijke sensaties van licht en klank, van geuren en sferen, van gevoelslagen en ook dieren- en plantenrijken, in een enorme diversiteit. Net zoals psalm 8 die hoog in de hemel begint en in de diepte van de zee eindigt. Die ook het leven bezingt in alle grootsheid, veelstemmigheid en mogelijkheden. Een geweldige wereld onder een onafzienbare sterrenhemel (die ook hier aan het plafond te zien is). En tegelijk is er de breekbaarheid van de mens. Jij machtige, aan alles lezen we je af, maar waar ben ik in dat grote geheel?

In de joodse traditie moeten we ons over god maar niet teveel bekommeren. Hij bekommert zich wel om ons en zal zichzelf wel kenbaar maken. Wij willen, zeker in de huidige wereld wel alles kunnen begrijpen en verklaren, maar dat kunnen we niet. Ik geloof wat ik begrijpen kan, zeggen mensen in plaats van te erkennen hoeveel onbegrijpelijk er is. Waar we met alles wat we kunnen en dat is veel, ondergeschikt aan zijn, in een wereld waar intussen ons ik meer en meer de maat wordt.

Abel Herzberg zegt in het gedicht dat we juist gehoord hebben, dat we fragmenten zijn. Alles wat wij zeggen, beleven en zien, wat we maken: alles is fragment. En toch, zegt hij, is er tegelijkertijd niets of de ziel van al wat leeft is erin tot uiting gekomen. Geen moment is zonder eeuwigheid. Geen leven of het ónsterfelijke en eeuwige ligt erin. En achter alles wat we zijn om, hunkeren we daarom, we kunnen er zelfs niet mee ophouden, die ene eenheid te zoeken. Die we zelfs in gedachten niet kunnen bevatten, die God is.

Ik las over de huidige denker des vaderlands Marli Huijter, die een boek schreef over achterblijvers van emigratie. Over mensen die van de ene dag op de andere dierbaren naar Canada zagen vertrekken of Australië en wat dat met hen deed. Die vaak pas na het vertrek merkten welke leegte die dierbaren achterlieten. Zo leeg, dat het voor broers en zussen wel leek of de vertrekkers soms belangrijker waren dan wie bleven. Alsof ouders soms meer hielden van wie vertrokken waren dan van wie waren gebleven..

Ik dacht aan Allerzielen en de dierbaren die we verliezen. Maar ik dacht ook: misschien is het zo ook met God, van wie we op afstand zijn geraakt als nooit tevoren, maar wiens naam bij alle twijfel die die afstand bracht, ook een gemis blijft in het hart. Zoals bij de rabbijn die het scheppingsverhaal wilde vertellen en al bij de woorden "en God sprak" in huilen uitbarstte en alleen die woorden maar bleef zeggen: "En god sprak, en god sprak..", Stel je voor, dat God nog eens zou spreken! Verder kwam hij niet. Het was voor deze rabbijn een diep gemis en een hunkering. Wat een troost zou dat zijn, een thuiskomst, als van een verloren zoon! Zoals mensen nu de mogelijkheid hebben godzijdank te skypen met familieleden ver van hier, zou je willen dat zo iets mogelijk was met God. God, zijn we nog wel van jou? En heb je onze doden nog gezien? Wij, die achterblijvers zijn geworden van onze naaste dierbaren niet alleen, maar ook van de dragende hand daarachter, de eenheid áchter alle gebrokenheid, waar we onze troost bij zoeken.

Kan de mens er nog vanaf, van alleen maar te geloven wat we kunnen begrijpen? Kunnen we nog terug naar een vertrouwen op wat we niet kennen? Jezelf-verlaten- op- God? zoals Bonhoeffer zo mooi zei, wie kan dat nog? Zónder het precies te weten? Kunnen atheïsten en gelovigen elkaar nog ergens ontmoeten, in die hunkering naar de verborgen eenheid? Die, ook al gebruiken we misschien andere woorden, immers allemaal ervaren hoe geloofsovertuigingen steeds opnieuw plaatsmaken voor andere. Terwijl de verwondering en verbazing om het leven en de grootsheid ervan bij ons allemaal is - dat we daar deel van uitmaken – het is een raadsel!

Over hoe ieder mens opnieuw niet anders kan dan beelden achter zich laten, is veel geschreven. Beelden die we als te mensvormig leerden zien en te dogmatisch. Terwijl we als mensen ook tot nieuwe verbazing en overgave kunnen komen. Geloofsvertrouwen, dat niet haaks op ons verstand hoeft te staan maar opnieuw weet: wij blijven delen en fragmenten van iets heel veel groters. Het is een levenslang proces van afstand nemen en weer verbinden. Van nieuwe woorden vinden en oude soms herontdekken. Altijd op weg naar wat wij in de meeste gevallen niet zelf maken, maar ons toevalt. Wat komt.

Ik persoonlijk zou het woord God daarvoor wel willen bewaren. Omdat ik vermoed dat we het nodig hebben om onze onvolkomenheid te beseffen, te beseffen dat ons altijd nog iets toevallen kan wat we vandaag nog niet zien. Van een vreemde die we niet kennen, uit een toekomst, die we nog niet kennen. Martin Buber leerde hoe er geen levend wezen of jij op aarde is dat we kunnen begrijpen. Geen mens en geen God. We kennen onszelf niet eens! Hoe in en achter ieder jij een wereld schuilgaat aan onnoembare eeuwigheid, waar toch Gods wezen zich in openbaart. Misschien moeten we dat weer leren. Dat iedere voorstelling die we maken maar menselijk is, iedere naam die we geven, iedere definitie. En opnieuw onze plaats innemen in dit heelal waar de eeuwigheid schuilt in ieder fragment en op deze kostbare aarde, die van de hoogste sterren tot de diepte van de zee Gods lichaam is. Groot en prachtig.

Wat betekent toch die naam "Ik zal er zijn", vroeg iemand laatst, die daar op de muur staat en die we hier zingen. De godsnaam die in het Hebreeuws onuitsprekelijk is voor ons mensenverstand. "Ik zal er zijn", onze maar gedeeltelijk de lading dekkende vertaling van die aparte werkwoordsvorm die de bijbel gebruikt. Die geen tijd kent. Die wel ergens begonnen is, maar niet in het verleden achterbleef, niet ophoudt met er te zijn. Waarachter we niet terug kunnen, maar die zoiets zeggen wil als dat er nog iets aan het worden is. Waar het vandaan komt, God mag het weten, maar morgen "zal Ik er zijn" betekent die naam. Altijd "in wording". Steeds maar aan het ontwikkelen. Toekomst die zich ontvouwt. Leven dat begonnen is en veranderen kan maar niet overgaat. Een onbegrijpelijke troost. Dat ondanks onze oorlogen, onze breekbare wereld en niet te vergeten de breekbare mensen die we zijn, onze doden, er ook die ónsterfelijke en eeuwige naam is, die door alles heen verder reikt. Onbegrijpelijke troost, die ook de troost van Abel Herzberg geweest moet zijn. Ergens geborgen te zijn in wat verder reikt. Ondanks Auschwitz en wie hém aan dierbaren ontvallen moeten zijn. En het mag ook onze troost zijn.

Aan ons is de ontroering gelaten. De overgave en zo nu en dan de gave van de tranen. Zoals een jonge moeder hier eens haar kind naar buiten droeg dat huilen moest tijdens de dienst. Ze droeg het naar buiten om het te troosten maar het kind protesteerde tot ze het terugbracht om hier binnen te huilen. Wist het wel waarom? heb ik gedacht. Soms hebben we een reden en soms weten we zelf niet, waar het vandaan komt. Wij mensen, die zoveel meer zijn dan onze rede of redenen, of ons talent van het verklaren. Die soms niet beter weten dan er maar te zijn. Een groot geschenk. Van god gekregen, zoals we dat bij gebrek aan beter of misschien juist heel goed zeggen. Hoe, hoeven we gelukkig niet te weten, want als we iets over God kunnen zeggen is het wel dat we zelf in elk geval God niet zijn. Wij, die het tegelijk nodig hebben de eenheid te zoeken achter die we zelf zijn om met onze dierbaren in de tijd en door de tijd, overzee en hier. Dat doen we dan ook vandaag.

In een kwetsbaar vertrouwen op een godswoord, dat altijd maar weer opnieuw door mensen is vertaald, waar we het over een ding in elk geval eens zijn in al die eeuwen, dat we er begin noch einde van kennen. Zoals in die bekende woorden waar kloosters hun psalmen en gebeden zo mooi mee afsluiten, die me altijd weer treffen. Die in kerken klinken en misschien wel in ons: "Zoals het was in het begin en nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen amen". Dit grote geheim dat ons mensen omvat, dat ons ook draagt op een of andere manier, als een hand die niet varen laat. Waar ook wij ons bij inbegrepen mogen weten. En ook onze doden, die we vandaag zo in ons hart hebben, ook zij. Die onzichtbare hand de eeuwen door, die – onnavolgbaar - achter alles wat wij zijn ons vasthoudt.

Juut Meijer

Gelezen: Psalm 8 en Abel Herzberg "Alles wat wij zijn"